

הלכות תפלין ומזוזה וספר תורה

יש בכללן חמש מצוות עשה; וזה הוא פָּרֶטֶן: (א) להיות תפלין על הראש; (ב) לקשרן על היד; (ג) לקבוע מזוזה בפתחי השערים; (ד) לכתב כל איש ספר תורה לעצמו; (ה) לכתב המלך ספר שני לעצמו כדי שיהיו לו שני ספרי תורה. ובאור כל המצוות האלו בפרקים אלו.

הלכות תפלין פרק א

א. ארבע פרשיות אלו שהן "קדש-לי" (שמות יג, ב), ו"והיה כי-יבאך" (שמות יג, יא) שבספר ואלה שמות, ו"שמע" (דברים ו, ד), ו"והיה, אם-שמע" (דברים יא, ג) הן שנכתבות בפני עצמן, ומחפין אותן בעור, ונקראין תפלין; ומניחין אותן על הראש, וקושרין אותן על היד. ואפלו קצו שלאות אחת מארבע הפרשיות, מעכב את כלן מן התורה, עד שיהיו נכתבות שלמות, כתקנן.

ב. וכן שתי פרשיות שבמזוזה שהן "שמע" (דברים ו, ד) "והיה, אם-שמע" (דברים יא, ג) אפלו אות אחת משתי הפרשיות, אם חסר קצו, עכב מן התורה, עד שיהיו שתיהן נכתבות שלמות. וכן ספר תורה שחסר אפלו אות אחת, פסול.

ג. עשרה דברים יש בתפלין כלן הלכה למשה מסיני, וכלם מעכבין; לפיכך אם שנה באחת מהן, הרי התפלין פסולות. שנים מהן בכתיבתן, ושמונה בחפזן וקשירת רצועותיהן; ואלו הן השנים שבכתיבתן שכותבין אותן בדיו, ושהיו נכתבות על הקלף.

ד. כיצד מעשה הדיו: מקבצין העשן שלשמונים, או שללפת ושעוה וכיוצא בהן; וגובלין אותו בשרף האילן, ובמעט דבש, ולותתין אותו הרבה ודכין אותו, עד שיעשה ריקקין; ומיבשין אותו, ומצניעין אותו. ובשעת כתיבה, שורהו במי עפצא וכיוצא בו וכותב בו שאם תמחקנו, ימחק. וזה הוא הדיו שמצוה מן המבחר, לכתב בו ספרים תפלין ומזוזות; ואם כתב שלשתן במי עפצא וקלקנתוס, שהוא עומד ואינו נמחק בשרים.

ה. אם פן מה מעטה ההלכה שנאמרה למשה מסיני, שיהיו כותבין בדיו למעט שאר מיני צבעונים, כגון האדם והירק וכיוצא בהן: שאם כתב בספרים או בתפלין או במזוזות אפלו אות אחת, בשאר מיני צבעונין או בזהב הרי אלו פסולין.

ו. שלושה עורות הן גויל, וקלף, ודוכסוסטוס. כיצד: לוקחין עור הבהמה או עור החיה, ומעבירין שער ממנו תחלה; ואחר כך מולחין אותו במלח, ואחר כך מעבדין אותו בקמח; ואחר כך בעפצא וכיוצא בו, מדברים שמקבצין את העור ומחזקין אותו. וזה הוא הנקרא גויל.

ז. ואם לקחו העור אחר שהעבירו שער, וחלקו אותו בעביו לשנים, כמו שהעבדין עושין, עד שיעשה שני עורות אחד דק, והוא שממול השער, ואחד עבה, והוא שממול הבשר ועבדו אותו במלח, ואחר כך בקמח, ואחר כך בעפצא וכיוצא

בו: זה החלק שממול השער, נקרא דוכסוסטוס; וזה שממול
הבשר, נקרא קלף.

ח. הלכה למשה מסיני, שיהיו כותבין ספר תורה על הגויל,
וכותבין במקום השער; ושיהיו כותבין התפלין על הקלף,
וכותבין במקום הבשר; ושיהיו כותבין המזוזה על דוכסוסטוס,
וכותבין במקום השער. וכל הכותב בקלף במקום שער, או
שכתב בגויל ובדוכסוסטוס במקום בשר פסל.

ט. אף על פי שכך היא הלכה למשה מסיני, אם כתב ספר תורה
על הקלף, כשר; ולא נאמר גויל, אלא למעט הדוכסוסטוס,
שאם כתב עליו, הספר פסול. וכן אם כתב המזוזה על הקלף או
על הגויל, כשרה; לא נאמרה על הדוכסוסטוס, אלא למצוה.

י. אין כותבין ספרים תפלין ומזוזות, על גבי עור בהמה טמאה
וחיה ועוף הטמאין; אבל כותבין על גבי עור בהמה וחיה ועוף
הטהורים, ואפלו גבלות וטרפות שלהן. ואין כותבין על גבי
עור הדג הטהור, מפני הזהמה, שאין זהמתו פוסקת בעבדה.

יא. גויל שלספר תורה, וקלף שלתפלין או שלספר תורה צריך
לעבד אותן לשמן; ואם עבדן שלא לשמן, פסולין. לפיכך אם
עבדן הגוי פסולין, אף על פי שאמרנו לו לעבד עור זה לשם
הספר או לשם התפלין: שהגוי על דעת עצמו הוא עושה, לא
על דעת השוכר אותו. לפיכך כל דבר שצריך מעשה לשמו אם
עשהו הגוי, פסול. ומזוזה, אינה צריכה עבדה לשמה.

יב. הלכה למשה מסיני, שאין כותבין ספר תורה ולא מזוזה,
אלא בשרטוט; אבל תפלין, אינן צריכין שרטוט, לפי שהן
מחפין. ומתר לכתב תפלין ומזוזות, שלא מן הכתב, שהכל
גורסין פרשיות אלו; אבל ספר תורה, אסור לכתב בו אפלו אות
אחת, שלא מן הכתב.

יג. ספר תורה תפלין ומזוזות שכתבן מין, ישרפו. כתבן גוי,
או ישראל משמד, או מוסר, או עבד, או אשה, או קטן הרי
אלו פסולין ויגנזו: שנאמר "וקשרתם . . . וכתבתם" (דברים
ו, ח-ט; דברים יא, יח-כ) כל שמזהר על הקשירה ומאמין בה, הוא
שכותב. נמצאו ביד מין ואין ידוע מי כתבן, יגנזו; נמצאו ביד
גוי, כשרים. ואין לוקחין ספרים תפלין ומזוזות מן הגויים
ביתר על דמיהן, שלא להרגיל אותם לגנבם ולגזלם.

יד. ספר תורה תפלין ומזוזות, שכתבן על גבי עור בהמה וחיה
ועוף הטמאים, או על גבי עורות שאינן מעבדין, או שכתב ספר
תורה או תפלין על עור שלא עבדו לשמן הרי אלו פסולין.

טו. הכותב ספר תורה תפלין ומזוזות, ובשעת כתיבה לא היתה
לו פונה, וכתב אזכרה מן האזכרות שבהן, שלא לשמן פסולין.
לפיכך הכותב את השם אפלו מלך ישראל שואל בשלומו, לא
ישיבנו; היה כותב שנים שלושה שמות הרי זה מפסיק ביניהן,
ומשיב.

טז. הטובל את הקלמוס לכתב את השם לא יתחיל מאותו
השם, אבל מתחיל הוא מאות שלפניו. שכח לכתב את השם,
תולה אותו בין השטות; אבל מקצת השם בשטה ומקצתו תלוי,
פסול. ובשאר התבות אם שכח, כותב מקצת התבה בשטה
ומקצתה למעלה. במה דברים אמורים, בספר תורה; אבל

בַּמְּזוּזוֹת וּתְּפִלִּין, אֵין תּוֹלִין בָּהֶן אֶפְלוּ אוֹת אַחַת, אֲלֹא אִם שָׁכַח
אֶפְלוּ אוֹת אַחַת, גּוֹנֵז מֵה שֶׁכָּתַב וְכוּתֵּב אַחֶרֶת. וּמִתָּר לְכַתֵּב אֶת
הַשֵּׁם עַל מְקוֹם הַגֵּרֶד, וְעַל מְקוֹם הַמַּחֲקָה, בְּכֻלָּם.

יז. כּוֹתְבֵי סְפָרִים תְּפִלִּין וּמְזוּזוֹת, אֲסוּר לָהֶם לְהַפִּךְ אֶת הִירִיעָה
עַל פָּנֶיהָ; אֲלֹא פּוֹרֵס עָלֶיהָ בַּגָּד, אוֹ כּוֹפֶלֶה.

יח. סֵפֶר תּוֹרָה תְּפִלִּין וּמְזוּזָה, שֶׁאִמֵּר הַסּוֹפֵר אַחֵר שִׁיָּצְאוּ מִתַּחַת
יָדוֹ, לֹא כְּתַבְתִּי הָאֲזָכְרוֹת שֶׁבָּהֶן לְשֵׁמֶן אֵינוֹ נֶאֱמָן לְפִסְלָן, אֲבָל
נֶאֱמָן לְהַפְסִיד כָּל שְׂכָרוֹ. וְלָמָּה אֵינוֹ נֶאֱמָן לְפִסְלָן שֶׁמָּא לֹא
נִתְּכּוֹן אֲלֹא לְהַפְסִיד עַל הַלּוּקָח, אוֹ עַל זֶה שֶׁשָּׂכְרוֹ, וְדָמָה שֶׁאֵינוֹ
מִפְּסִיד בְּאֻמִּירָה זֹו אֲלֹא שְׂכָר הָאֲזָכְרוֹת. לְפִיכָךְ אִם אָמַר סֵפֶר
תּוֹרָה זֶה, אוֹ תְּפִלִּין אֵלּוּ, עוֹרוֹת שְׁלֵהֶן, אֵינָן מְעַבְדוֹת לְשֵׁמֶן
מִתּוֹךְ שֶׁנֶּאֱמָן לְהַפְסִיד שְׂכָרוֹ, נֶאֱמָן לְפִסְלָן: שֶׁהֲרִי הַכֹּל יוֹדְעִין,
שֶׁאִם אֵין הָעוֹרוֹת מְעַבְדִּים לְשֵׁמֶן, אֵין לְכַלֵּן שְׂכָר.

יט. אֵין כּוֹתְבִין תְּפִלִּין וּמְזוּזוֹת, אֲלֹא בְּכַתֵּב אֲשׁוּרִי. וְהִתִּירוּ
בְּסְפָרִים, לְכַתֵּב אֶף בִּיּוֹנֵי בִלְבָד; וּכְבֵר נִשְׁתַּקַּע יּוֹנֵי מִן הָעוֹלָם,
וְנִשְׁתַּבֵּשׁ וְאָבֵד לְפִיכָךְ אֵין כּוֹתְבִין הַיּוֹם שְׁלִשְׁתָּן, אֲלֹא אֲשׁוּרִי.
וְצָרִיךְ לְהַזְהִיר בְּכַתִּיבָתָן, כְּדִי שְׁלֹא תִדְבַּק אוֹת לְאוֹת, שְׁכָל אוֹת
שֶׁאֵין הָעוֹר מְקִיף לָהּ מֵאַרְבַּע רוּחוֹתֶיהָ, פְּסוּלָה; וְכָל אוֹת שֶׁאֵין
הִתִּינוּק שֶׁאֵינוֹ לֹא חֲכָם וְלֹא סָכָל יְכוּל לְקְרוֹתָהּ, פְּסוּלָה. לְפִיכָךְ
צָרִיךְ לְהַזְהִיר בְּצוּרַת הָאוֹתִיּוֹת, שְׁלֹא תִדְמָה הַיּוֹד לְוָאוּ, וְלֹא וָאוּ
לְיּוֹד; וְלֹא כָף לְבֵית, וְלֹא בֵית לְכָף; וְלֹא דָאל לְרִישׁ, וְלֹא רִישׁ
לְדָאל; וְכֵן כָּל כִּיּוּצָא בָּהֶן, עַד שִׁירוּץ הַקּוּרָא בָּהֶן.

כ. עוֹר שֶׁהִיא נְקוּב, לֹא יִכְתֹּב עַל גְּבִי הַנֶּקֶב. וְכָל נֶקֶב שֶׁהִדִּיּו
עוֹבְרַת עָלָיו אֵינוֹ נֶקֶב, וּמִתָּר לְכַתֵּב עָלָיו; לְפִיכָךְ מִתָּר לְכַתֵּב
עַל עוֹר הָעוֹף שֶׁנִּתְּעַבֵּד. נֶקֶב הָעוֹר אַחֵר שֶׁנִּכְתֵּב אִם נֶקֶב בְּתוֹךְ
הָאוֹת כְּגוֹן תוֹךְ הָא אוֹ תוֹךְ מִים, וְכֵן בְּשָׂאֵר אוֹתִיּוֹת כָּשֶׁר. נֶקֶב
בִּירֶךְ שְׁלֹאוֹת עַד שֶׁנִּפְסְקָה אִם נִשְׁתִּיר מִמֶּנָּה מְלֹא אוֹת קְטָנָה,
כָּשֶׁר, וְהוּא, שְׁלֹא תִדְמָה לְאוֹת אַחֶרֶת; וְאִם לֹא נִשְׁתִּיר מִמֶּנָּה
מְלֹא אוֹת קְטָנָה, פְּסוּלָה.